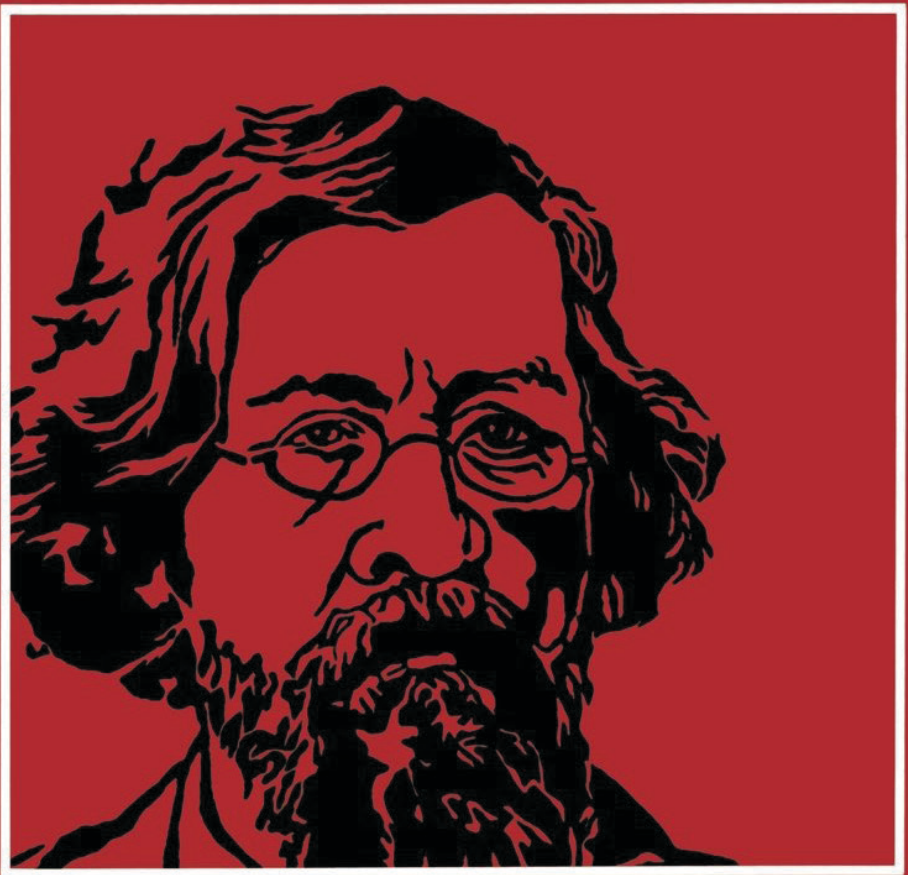

What Is to Be Done?

จะทำ อย่างไรกัน?: นวนิยายเล่ม โปรดของเลนิน

ดิน บัวแดง

บทกล่าวนำ

นวนิยายเรื่อง จะทำอย่างไรกัน? หรือ What is to be done? เป็นนวนิยายที่เขียนขึ้นโดยนิโคไล เชอร์นีเชฟสกี (Nikolay Chernychevsky) ซึ่งเป็นหนึ่งในนักปฏิวัติคนสำคัญก่อนสมัยของวลาดีมีร์ เลนิน และถือเป็นนวนิยายที่น่าสนใจ เพราะเป็นเรื่องที่ส่งอิทธิพลและสร้างแรงบันดาลใจในการปฏิวัติให้กับเลนิน จนกระทั่งต่อมา เลนินได้เขียนบทความในชื่อเดียวกันว่า “จะทำอย่างไรกัน” หรือ “What is to be done?” ใน ค.ศ.1901 ซึ่งจะกลายเป็นบทความสำคัญ ที่วางรากฐานลัทธิเลนิน และกลายเป็นคู่มือในการปฏิวัติรัสเซีย และปฏิวัติโลกต่อมา ในบทความนี้ จึงมุ่งจะพิจารณาผู้แต่งและนวนิยายเรื่อง “จะทำอย่างไรกัน” ให้ชัดเจนขึ้น

นิโคไล เชอร์นีเชฟสกี เกิดเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ.1828 ที่เมืองซาราตอฟ ริมฝั่งแม่น้ำโวลกา จบการศึกษาจากโรงเรียนในท้องถิ่น และมีความสนใจอย่างมากในวิชาวรรณกรรม จึงเข้ามาศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเซนต์-ปีเตอร์สเบิร์กเมื่อ ค.ศ.1846 ได้รับอิทธิพลความคิดก้าวหน้า และกลายเป็นปัญญาชนฝ่ายประชาธิปไตยที่ต่อต้านระบอบซาร์ ค.ศ.1853 เขาได้เป็นบรรณาธิการวารสาร “โซเวร์เมนนิค” (Sovremennik- ยุคสมัย) ซึ่งเป็นวารสารด้านวรรณกรรมและปรัชญาต่อมาเขาได้รับอิทธิพลแนวคิดสังคมนิยมและกลายเป็นหนึ่งในปัญญาชนผู้ก่อตั้งขบวนการนารอดนิก ที่สนับสนุนให้ปลุกระดมชาวรัสเซียให้ทำการปฏิวัติ และสร้างสังคมโดยมีรากฐานจากคอมมูนชาวนาของรัสเซีย ดังนั้น ใน ค.ศ.1862 เขาจึงถูกจับกุม และขังที่ป้อมเซนต์ปีเตอร์และปอล ในระหว่างนี้เอง ที่เขาเขียนนวนิยายเรื่อง “จะทำอย่างไรกัน?” ค.ศ.1872 เขาถูกลงโทษโดยการเนรเทศไปไซบีเรีย และถึงแก่กรรมเมื่อค.ศ.1883

เรื่องย่อของจะอย่างไรกัน?

เวรา พาฟลอฟนา (Vera Pavlovna) อาศัยอยู่ในครอบครัวที่คอยบงการเธอทุกอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มารยา แม่ของเธอที่พยายามจับเธอไปแต่งงานกับลูกชายเจ้าที่ดิน ด้วยเหตุนี้ เวราจึงพยายามหนีให้พ้นครอบครัวของเธอ วันหนึ่ง เวราได้พบกับโฌอซอฟซึ่งเป็นครูสอนพิเศษให้กับน้องชายของเธอ โฌอซอฟเป็นนักเรียนแพทย์ที่มีความสามารถมาก หลังจากได้ถกเถียงพูดคุยเรื่องทฤษฎีกัน ทั้งคู่ก็ตกหลุมรักกัน แต่แน่นอนว่าครอบครัวของเวราไม่รู้เรื่องนี้เลย

หลังจากนั้นเวราและโฌอซอฟจึงวางแผนหนีไปด้วยกันและก็ทำสำเร็จทั้งคู่ไปแต่งงานกันในโบสถ์เล็ก ๆ และไปเข้าบ้านอยู่ด้วยกัน เหตุการณ์นี้ถือเป็นการปลดปล่อยเวราออกจากวิถีชีวิตหลักของผู้หญิงในขณะนั้น กล่าวคือ ผู้หญิงส่วนมากแล้วจะมีสามีที่เธอไม่ได้รักแต่เธอกลับต้องรับใช้เขาตลอดชีวิต ยิ่งไปกว่านั้น วิถีชีวิตเธอยังแปลกแยกออกไปจากคนอื่น ๆ เมื่อเธอตกลงกับโฌอซอฟว่าต้องการให้อยู่กันคนละห้อง โดยห้ามรบกวนความเป็นส่วนตัวของแต่ละคน และมีเพียงไม่กี่ครั้งต่อวันเท่านั้นที่เขาและเธอจะได้พูดคุยกัน เช่น ช่วงรับประทานอาหาร เป็นต้น เหตุผลของการแบ่งห้องและสร้างข้อตกลงเช่นนี้ คือเพื่อให้เธอจะได้รับการปลดปล่อยอย่างแท้จริง มีอิสรภาพที่จะทำอะไรก็ได้ตามใจเธอ และพิสูจน์ว่าเธอไม่ได้หนี “ห้องซัง” เดิมมาอยู่ใน “ห้องซัง” อันใหม่นอกจากนี้ เวรา ยังกล่าวว่าความเกรงใจกัน ความสุภาพ การไม่ได้เจอกันบ่อย ๆ และการทำตนเสมือนคนเพ่งรักกันด้วยมาตรการเช่นนี้ จะทำให้ความรักยั่งยืนได้

ต่อมาเวราได้เปิดโรงงานเย็บผ้าแต่โรงงานของเธอมีสถานะพิเศษมาก กล่าวคือ มีลักษณะเป็นสหกรณ์ที่พนักงานทุกคนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้ช่วยกันบริหาร และได้แบ่งเงินกันเอง แม้กระทั่งที่พักก็จะอยู่ร่วมกันในหอพักหนึ่ง ธุรกิจของเวราจึงขยายตัวอย่างรวดเร็วจนเรียกได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก ช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์พวกพนักงาน รวมทั้งเวราและครอบครัวก็จะไปเที่ยวกันที่สวนสาธารณะ แสดงให้เห็นว่าโรงงานของเธอมีสวัสดิการที่ดีและจัดการกันเองหมด นอกจากนี้ โรงงานยังมีโครงการสอนหนังสือด้วย กล่าวคือ ในเวลาทำงานน้อยและคนงานคนใดสนใจเรียนหนังสือ โฌอซอฟและเพื่อน ๆ ก็

จะมาสอนหนังสือให้ แม้กระทั่ง เรายังเองก็พอมีความรู้บ้าง จึงเป็นครูที่ดีได้เช่นกัน วิชาหรือเนื้อหาที่สอนนั้นหลากหลาย มีทั้งประวัติศาสตร์, วรรณคดี ฯลฯ และมักสอดแทรกเนื้อหาปฏวัติลงไปด้วย

ทั้งคู่ใช้ชีวิตร่วมกันอย่างดี แต่ระยะหลัง ๆ เรายัง เริ่มสนิทสนมกับกิริซานอฟซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของโลปูฮอฟมากขึ้นเพราะวิถีชีวิตของเขาและเธอเข้ากันได้เช่นทั้งคู่ชอบดูโอเปร่าและมักไปด้วยกันในขณะที่โลปูฮอฟไม่ชอบเลยเป็นต้น เมื่อเวลาผ่านไป เรายังพบว่าตนนั้นหลงรักกิริซานอฟเสียแล้ว เธอจึงบอกเรื่องนี้ตรงๆกับโลปูฮอฟโดยที่เธอเสียใจมากเรายังทำทุกวิถีทางที่จะเลิกรักกิริซานอฟและหันมารักโลปูฮอฟเหมือนเดิมอย่างสุดแสนทรมาณ เมื่อเป็นดังนี้ โลปูฮอฟจึงตัดสินใจหนีไปโดยอ้างว่าไปเยี่ยมบิดามารดา สุดท้ายปรากฏว่า โลปูฮอฟฆ่าตัวตาย เพื่อให้เรายังใช้ชีวิตกับกิริซานอฟ ตามที่เธอต้องการ

หลังจากโลปูฮอฟตาย เรายังกลับเสียใจมากกว่าเดิม แต่ด้วยความช่วยเหลือของรักเมตอฟ ผู้ซึ่งเต็มไปด้วยหลักการและอุดมการณ์ปฏิบัติ ทำให้เรายังกลับมาคิดได้ว่าคนที่เธอต้องการจริง ๆ แล้วคือ กิริซานอฟ มาโดยตลอด และชีวิตเธอจะต้องดำเนินต่อไป สุดท้ายเรายังกับกิริซานอฟก็แต่งงานกัน ทั้งคู่ย้ายบ้านออกไปอยู่ใกล้ที่ทำงานของกิริซานอฟ และ เรายัง ก็เปิดโรงงานแห่งใหม่ขึ้นที่นั่นซึ่งก็ประสบความสำเร็จอย่างมาก

บทวิจารณ์

ในเบื้องต้น ผู้เขียนพบว่าเรื่องนี้น่าเบื่อมาก เพราะเซอร์นีเซฟสกีให้รายละเอียดดยย่อยมากเกินไป โดยเฉพาะบทพูด (Dialogue) จำนวนมากซึ่งไม่จำเป็นเลย จนกล่าวได้ว่าดูไม่ค่อยสมจริงด้วยซ้ำไป นอกจากนี้ เซอร์นีเซฟสกียังแทรกเสียงของตัวเองอยู่ในเรื่องตลอดเวลา ทั้งแสดงความคิดเห็นของตนเองทั้งประณามดูถูกคนอ่านที่ไม่เข้าใจประเด็น ผู้เขียนจึงอ่านเรื่องนี้ไปด้วยความหงุดหงิดอยากให้มันจบเร็ว ๆ

แต่กระนั้นความยียอยของเรื่องนี้เองที่เป็นเสน่ห์ของหนังสือเล่มนี้ อย่างแท้จริง ในแต่ละประเด็น เซอร์นีเซฟสกีจะสร้างการถกเถียงจนถึงที่สุดผ่าน

ตัวละครสองตัว เราจะเห็นการใช้ทฤษฎีจำนวนมากผสมผสานกับการยกตัวอย่างอย่างกว้างขวาง เมื่อนำมาประมวลผลแล้วสุดท้ายจะนำไปสู่ข้อสรุปใด ข้อสรุปหนึ่งเสมอ นวนิยายเล่มนี้จึงสอนให้เราใช้ตรรกะอย่างละเอียดและตั้งใจ ซึ่งหากเราอดทนและให้ความสำคัญกับรายละเอียดแล้ว ข้อสรุปในแต่ละเรื่องของเราก็จะมีโอกาสผิดพลาดได้น้อยลง

แก่นเรื่องหลักของเรื่องนี้วนเวียนอยู่กับไม่กี่ประเด็น แต่ประเด็นเหล่านี้ถือว่า “ก้าวหน้า” มากสำหรับรัสเซียในสมัยนั้น ยิ่งไปกว่านั้นคือเซอร์นิเซฟสกีต้องการสอดแทรกประเด็นเหล่านี้ไว้ระหว่างบรรทัด เพื่อไม่ให้ลักษณะการเขียนดูเป็นการต่อต้านอำนาจรัฐหรืออำนาจจาริตของสังคมมากเกินไป เพราะการเซ็นเซอร์ในสมัยพระเจ้าซาร์นั้นเข้มงวดมาก เพราะเซอร์นิเซฟสกีเขียนเรื่องนี้ในเรือนจำ และต้องพยายามปิดบังเนื้อหาที่รุนแรง (Radical) โดยสื่อได้เป็นนัยเท่านั้นหากต้องการเผยแพร่ผลงานของตนออกสู่สาธารณชน

ผู้เขียนจะนำเสนอในที่นี้ 2 ประเด็นสำคัญของเรื่องคือ การปลดปล่อยผู้หญิงและบทบาทของปัญญาชนสองประเด็นนี้เองทำให้เรื่องนี้ถูกประเมินว่า “มีผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์และต่อการสร้างประวัติศาสตร์ นิยายของเซอร์นิเซฟสกีเล่มนี้มีคุณูปการเสริมสร้างความตื่นตัวด้านอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิวัติรัสเซีย ยิ่งกว่าเรื่องทุน (Capital) ของมาร์กซ์เสียอีก”¹

การปลดปล่อยผู้หญิง

ประเด็นที่สำคัญที่สุดของเรื่องนี้คือ อิสราภาพของผู้หญิง เราเห็นตั้งแต่เริ่มเรื่องแล้วว่าตัวละครเอกของเรื่องนั่นคือ เวนา ซึ่งถูกกดขี่จากค่านิยมทางสังคมที่จำกัดบทบาทของผู้หญิงให้เหลือเพียงน้อยนิด แม้ เวนาจะได้รับความช่วยเหลือจากโกลุฮอฟจึงจะมีอิสระ แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าอิสราภาพของเธอนั้นมาจากแรงผลักดันของตัวเองอย่างมาก ผู้อ่านสามารถฟันธงได้เลยว่าแม้จะไม่มีโกลุฮอฟ เธอก็สามารถปลดแอกตัวเองจากการกดขี่ของทางบ้านได้

1 Nikolai Chernyshevsky, *What is to be done?*, Translated by Michael R. Katz, (Ithaca: Cornell University Press, 1989) P. 1.

ศักยภาพของ เวนา นั้นน่าทึ่งแม้สำหรับยุคปัจจุบัน ใครจะเชื่อว่าผู้หญิงบ้านนอกซึ่งถูกกดจนโง่หัวไม่ขึ้นวันหนึ่ง จะมาตั้งโรงงานอันมีลักษณะ “ก้าวหน้า” ล้ำยุคสมัยได้ขนาดนั้น การตั้งโรงงานของตนเองสะท้อนให้เห็นถึงการใช้อิสรภาพให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เพราะไม่เพียงแต่เธอได้ปลดแอกตัวเอง (ด้วยความช่วยเหลือจากโลปูฮอฟ) เธอได้ช่วยปลดแอกผู้หญิงอีกจำนวนมากซึ่งถูกกดขี่จากนายทุนและจารีตประเพณีทางสังคมแบบเก่าอีกด้วย

นอกจากอิสรภาพทางสังคมแล้ว นวนิยายเรื่องนี้ยังอธิบายอิสรภาพในเชิงปัจเจกอย่างลึกซึ้ง เวนา ไม่สามารถใช้ชีวิตกับโลปูฮอฟ ได้ในแห่งหนึ่งนั้น เพราะโลปูฮอฟไม่ได้เห็นความเท่าเทียมในการใช้ “หัวสมอง” กับเธอ กล่าวคือ แม้โลปูฮอฟจะช่วยเหลือเธอทุกอย่างแม้กระทั่งยอมเลิกเรียนเพื่อหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว แต่โลปูฮอฟไม่เคยสนใจในการศึกษาของเธออย่างจริงจัง ในทางตรงข้าม กิริซานอฟถกเถียงอธิบายเรื่องทฤษฎีและสนับสนุนให้ เวนาศึกษาต่อด้านการแพทย์เมื่อมีปัญหาอะไรทั้งคู่ก็ถกเถียงไปด้วยกันและก้าวไปพร้อมกันเพราะฉะนั้น เวนาจึงมีความเท่าเทียมด้านตรรกะเหตุผลกับกิริซานอฟ

เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่และล้ำยุคสมัยมาก การที่ผู้หญิงได้มีการศึกษา ได้ถกเถียงเรื่องการเมือง ได้อ่านวรรณคดีคลาสสิกถือเป็นเรื่องที่น่าทึ่งสำหรับสมัยนั้น และเซอร์นิเชฟสกีกำลังเสนอว่า การปลดแอกผู้หญิงออกจากค่านิยมเดิม ๆ นั้นต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาอย่างยิ่งยวด

แม้แต่ในทางกายภาพเอง นวนิยายเล่มนี้ยังให้ความสำคัญกับผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย กิริซานอฟเชื่อว่าอวัยวะของผู้หญิงนั้นแข็งแรงกว่าผู้ชาย ทำให้ตามสถิติแล้ว ผู้หญิงส่วนใหญ่มีอายุยืนกว่าผู้ชาย ผนวกกับที่ผู้หญิงโตไวกว่าผู้ชาย (มีวัยเด็กที่สั้นกว่า) ทำให้ถือได้ว่าผู้หญิงนั้นอยู่ได้นานกว่าผู้ชายเข้าไปอีก

เราจะเห็นได้ว่านวนิยายเล่มนี้มีจุดยืนที่ยกย่องผู้หญิง (จนเกือบจะเหนือกว่าผู้ชายในบางครั้ง เช่น เรื่องอวัยวะข้างต้น) แม้แต่ในฝันของเวนา เราก็จะเห็นราชีนีแห่งความรักและราชีนีแห่งวิทยาศาสตร์ซึ่งช่วยกันนำพาเธอไปในทางที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่ผู้หญิงรัสเซียมีบทบาทในการ

ปฏิวัด² และนโยบายของรัฐสังคมนิยมโซเวียตต่อผู้หญิงที่มีความก้าวหน้าล้ำสมัย แม้เมื่อเทียบกับสังคมตะวันตกก็ตาม

บทบาทของปัญญาชน

เซอร์นีเซฟสกีนำเสนอตัวละครเอก คือ เวรา, โลปูฮอฟ, และ กิร์ซานอฟ ในลักษณะที่ไม่สมจริง กล่าวคือ คนพวกนี้ถกเถียงกันเชิงหลักการ มี ทฤษฎีรองรับ พุดง่าย ๆ คือเป็น “วิชาการ” อย่างมากในทุก ๆ เรื่อง เซอร์นีเซฟสกีไม่ยอมให้ตัวละครของเขาสรุปอะไรง่าย ๆ กว่าจะมีข้อสรุปอะไรได้นั้นต้องผ่านการถกเถียงอย่างยากลำบาก แม้กระทั่งเรื่องบางอย่างที่เราคาดไม่ถึง เช่น เรื่องความรัก เป็นต้น

สิ่งที่น่าทึ่งก็คือ เซอร์นีเซฟสกีเสนอว่าอย่าตกใจไป คนพวกนี้คือ “คนแห่งยุคสมัย” (Contemporary People) กล่าวคือ เขากำลังเสนอว่าคนพวกนี้คือคนธรรมดา (Ordinary People) และคนธรรมดา ๆ นี่แหละที่จะมีลักษณะปฏิวัด เซอร์นีเซฟสกีพยายามชี้ให้เห็นว่า คุณสมบัติเรื่องตรรกะและเรื่องการคิดถึงคนส่วนใหญ่นั้นไม่ใช่ลักษณะที่ “พิเศษ” หรือเกินเอื้อม แต่เป็นลักษณะทั่วไปของคนร่วมสมัยทุกคน เขากำลังบอกเป็นนัยว่า ใครก็ได้สามารถมีคุณสมบัติที่น่าทึ่งพวกนี้ และใครก็ได้สามารถเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ดีขึ้น พุดให้ง่ายก็คือ ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมกับการปฏิวัดได้ เพราะทุกคนสามารถมีหรือควรจะมีคุณสมบัติ “ธรรมดา” เช่นนี้อยู่ในตัว

เพื่อเป็นการตอกย้ำความ “ธรรมดา” (ซึ่งไม่ธรรมดาเลย) ของตัวละครหลัก เซอร์นีเซฟสกีจึงสร้างตัวละครที่ “ไม่ธรรมดา” คือ รักเมตอฟ ขึ้นมา รักเมตอฟนั้นมีลักษณะที่สุดโต่ง (Radical) อย่างเหลือเชื่อ เขาเกิดในครอบครัวชนชั้นสูง แต่เขาบริจาที่ดินและเงินแทบทั้งหมดให้ผู้ยากไร้ เขาเคยอ่านหนังสือ 3 วันติดต่อกันโดยไม่นอนเพื่อจะได้นำความรู้ไปช่วยเหลือคนส่วนใหญ่ เขาปฏิเสธที่จะรักผู้หญิงแม้เขาจะหลงรักเธอเต็มที่ เพราะเขาเห็นว่าความรักนั้นทำ

2 โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน <http://www.bolshevik.org/1917/no7/no07wmru.html>

ให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างล่าช้า นอกจากนี้เขายังเคยทรมานตัวเองด้วยการนอนบนเตียงซึ่งปูด้วยตะปู เพื่อให้รับรู้ถึงความเจ็บปวดทุกข้ออย่างของชนชั้นล่างด้วย

ภาพของ รักเมตอฟ เช่นนี้เป็นภาพที่เป็นอุดมคติ ตัวละครเอกทุกตัวล้วนชื่นชมนับถือ รักเมตอฟ อย่างมาก สิ่งที่เขาอร์นีเซฟสกีต้องการเสนอก็คือ ผลักพุดานของ “คนทั่วไป” ในสังคมให้มีมาตรฐานสูงขึ้น และผลึก “อุดมคติ” ของสังคมให้ยิ่งสูงขึ้นไปอีก อนึ่ง ลักษณะอุดมคติแบบรักเมตอฟนั้นก็ไม่ใช่สิ่งที่เป็นไปได้ เซอร์นีเซฟสกีเห็นว่าหากสังคมต้องการความเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมีคนอย่าง รักเมตอฟ แม้จะมีไม่มากก็ตาม แต่ที่สำคัญก็คือต้องมีการสนับสนุนจาก “คนร่วมสมัย” ทั้งหลายด้วย

อย่างไรก็ตาม หากจะว่ากันตามจริงแล้ว แม้เซอร์นีเซฟสกีจะเน้นว่าตัวละครหลักนั้นเป็น “คนธรรมดา” ในความเป็นจริงแล้ว คนพวกนี้คือปัญญาชน ทั้ง กิร์ซานอฟ และ โลปูฮอฟ คือคนที่มีการศึกษาระดับแพทย์ซึ่งถือว่าสูงและก้าวหน้าส่วนเวรานั้นไม่สมจริงเป็นอย่างยิ่งเพราะไม่ได้รับการศึกษาแต่สามารถถกเถียงเชิงทฤษฎีกับโลปูฮอฟ ได้ตั้งแต่พบกันครั้งแรก แต่กระนั้น หากเราต้องการมีอิสรภาพที่แท้จริงก็ต้องเข้าสู่การศึกษาดังที่เห็นตอนท้ายเรื่องว่า เราได้ศึกษาแพทย์เช่นเดียวกับ กิร์ซานอฟ ด้วยเหตุนี้ เราอาจมองได้ว่าเราก็คือปัญญาชนคนหนึ่ง(หรืออย่างน้อยก็เป็นคนที่ได้คลุกคลีกับปัญญาชนจนมีโอกาสได้เป็นปัญญาชนเสียเอง)

คงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าในความเป็นจริง ปัญญาชนพวกนี้ไม่เหมือน “คนธรรมดา” ของจริงทั่วไปหรือพวกกระแสหลักแน่ๆ คนพวกนี้คือคนส่วนน้อยซึ่งกำลังขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ คำถามก็คือ ปัญญาชนพวกนี้จะทำอะไรกันดี? What is to be done?

ผู้เขียนตอบคำถามนี้โดยชี้ให้เห็นว่า ปัญญาชนต้องใช้ “หัวคิด” คือคิดไตร่ตรองอย่างละเอียดและลึกซึ้ง พร้อมกับใช้ “มือ” คือการลงมือปฏิบัติจริง เราจะเห็นการใช้ “หัวคิด” ตลอดเรื่องผ่านการถกเถียงในประเด็นใหญ่เล็กต่างๆ ในเรื่อง และเราจะเห็น “มือ” คือการลงมือทำโรงงานอันเป็นอุดมคติอย่างยิ่งของเรา นอกจากนี้ ปัญญาชนยังต้องขยายฐานแนวร่วม โดยการนำเสนอประเด็นและถกเถียงให้กว้างขวางยิ่ง ๆ ขึ้นไป เราจะเห็นว่ามีการสร้างเครือข่าย

(Circle) ของปัญญาชนขึ้น กล่าวคือ คนในเครือข่ายจะเวียนกันไปประชุมที่บ้านของแต่ละคนและถกเถียงกันด้วยจุดยืนของตนเอง เช่น egoism, materialism, idealism เป็นต้น นอกจากนี้ ปัญญาชนบางคนอย่าง รักเมตอฟและโลปูฮอฟ ยังสร้างเครือข่ายปัญญาชนให้กว้างขึ้นโดยการเดินทางไปหลาย ๆ แห่งเพื่อสัมพันธ์กับปัญญาชนในที่อื่น ๆ

นอกจากในหมู่ปัญญาชนด้วยกันเอง ปัญญาชนพวกนี้ยังสัมพันธ์กับ “คนทั่วไป” ของจริงคือ ชนชั้นล่างด้วย เห็นได้จากการที่ปัญญาชนพวกนี้มักไปสอนพิเศษตามบ้านต่าง ๆ โดยคิดราคาถูก ในขณะที่สอนก็สอดแทรกอุดมการณ์บางประการที่ก้าวหน้าลงไปด้วย เป็นการขยายฐานหรือยกระดับคนชั้นล่างอย่างน้อยก็ในเชิงตรรกะด้วย อีกกรณีหนึ่งก็คือการไปสอนหนังสือให้พวกคนในโรงงาน เป็นการสร้างแรงงานที่มีความคิด ซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนของโรงงานเองและเป็นการปลดแอกปัจเจกออกจากความโง่เขลาด้วย

สุดท้าย สิ่งที่ปัญญาชนพวกนี้กำลังทำคือ การปฏิวัติทางภูมิปัญญา เราสามารถมองความเคลื่อนไหวทางภูมิปัญญาเหล่านี้ว่ามีลักษณะปฏิวัติได้ เพราะสิ่งที่ “คนร่วมสมัย” พวกนี้พูดและเผยแพร่ นั้น มีลักษณะคัดค้านสิ่งที่อยู่ในสังคมและเสนอสิ่งใหม่ที่ดีกว่า เซอร์นิเซฟสกีชี้ให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในแง่หนึ่งคนพวกนี้ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าตนกำลังเปลี่ยนแปลงสังคมเพราะคนพวกนี้กำลังเพิ่มจำนวนขึ้นมากเสียจนกระทั่งกลายเป็น “คนธรรมดา” นั่นเอง

สรุป

เพราะเซอร์นิเซฟสกีมีความเป็นนักวิชาการอย่างมาก นิยายเรื่องนี้จึงออกมาน่าเบื่อ ไม่ค่อยมีศิลปะหรือวรรณศิลป์ที่สนุกและน่าติดตามเท่าไรนัก กล่าวได้ว่านวนิยายเล่มนี้แทบจะเป็นหนังสือวิชาการหรือหนังสือปฎิวัติที่ปลอมตัวมาในรูปของนิยายเลยทีเดียว

แต่นวนิยายเล่มนี้ที่ส่งอิทธิพลต่อสังคมนิสเซียอย่างมหาศาล ในแง่หนึ่งผู้เขียนเป็นผู้มีชื่อเสียงอยู่แล้วเพราะอยู่ในกลุ่มก้าวหน้า (Radical) และติดคุก

นานหลายปี เมื่อเขียนหนังสือเล่มนี้ออกมาในรูปแบบนิยายด้วยแล้วจึงเข้าถึงผู้คนได้จำนวนมากขึ้น ว่ากันว่า เลนินผู้นำการปฏิวัติรัสเซียได้อ่านนวนิยายเล่มนี้ถึง 8 ครั้ง แล้วจึงนำชื่อของนวนิยายเล่มนี้ไปเป็นชื่อบทความของเขา

ผู้เขียนได้สรุปความก้าวหน้าของหนังสือเล่มนี้ใน 2 ประเด็น คือการปลดปล่อยผู้หญิงและบทบาทของปัญญาชน ประการแรก ผู้หญิงเป็นเพศที่ถูกกดขี่มาโดยตลอด หากเราสามารถปลดปล่อยให้ผู้หญิงได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่แล้ว สังคมย่อมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นได้แน่ ดังจะเห็นได้ว่าเราได้สร้างโรงงานที่ก้าวหน้า และได้มีการศึกษาสูงรวมทั้งสนับสนุนสามีเธอในการขยายเครือข่ายปัญญาชนได้เป็นอย่างดี ประการที่สอง บทบาทของปัญญาชนซึ่งผู้เขียนมองว่าเป็น “คนธรรมดา” นั้นสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสังคม ปัญญาชนควรรับใช้คนส่วนใหญ่และสร้างสังคมที่ดีขึ้น คนกลุ่มนี้กำลังมีมากขึ้นเรื่อย ๆ และสร้างบรรทัดฐานใหม่ให้อุดมคตินี้เป็นสิ่ง “ธรรมดา” ให้จนได้

บรรณานุกรม

Chernyshevsky, Nikolai. What is to be done?. Translated by Michael R. Katz. Ithaca: Cornell University Press, 1989.

“Women and the Russian Revolution.” 13 April 2012 < <http://www.bolshevik.org/1917/no7/no07wmru.html> >.